

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Бахметьєва Андрія Євгенійовича
«Виборчі технології в Україні: специфіка застосування та тенденції
розвитку»,

представлену на здобуття наукового ступеня
доктора філософії в галузі знань
05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 052 Політологія

Актуальність теми визначається трансформаціями політичних систем у сучасному світі, які супроводжуються зростанням використання виборчих технологій для формування суспільно-політичної динаміки. Вибори, як один із ключових механізмів демократичного волевиявлення, дедалі частіше стають об'єктом застосування новітніх технологій, що включають цифрові інструменти, психологічні методики впливу та інформаційні кампанії.

В умовах переходу України до сталого демократичного розвитку та інтеграції в європейське співтовариство важливим завданням є забезпечення прозорості та чесності виборчих процесів. На цьому тлі особливого значення набуває вивчення виборчих технологій, що використовуються у виборчих кампаніях, їхньої ефективності, а також можливих ризиків, пов'язаних із маніпулятивними практиками.

Зростання впливу інформаційно-комунікаційних технологій, соціальних мереж і медіа значно змінює характер виборчих процесів. Виборчі технології стають не лише засобом агітації, але й інструментом моделювання суспільної думки, впливу на електоральні настрої та формування політичного порядку денного. Це вимагає аналізу специфіки їх застосування в Україні, особливо в контексті регіональних особливостей і соціокультурних відмінностей.

З огляду на виклики, що постають перед українським суспільством, включаючи проблему дезінформації, застосування маніпулятивних технологій і недостатню правову регламентацію виборчих процесів, дослідження теми виборчих технологій має не лише наукове, але й значне практичне значення.

Тенденції глобального розвитку виборчих технологій свідчать про необхідність запровадження кращих міжнародних практик у виборчу систему України. Це включає адаптацію ефективних підходів до протидії маніпуляціям, розвиток цифрових платформ для забезпечення прозорості та підвищення довіри до виборчих процесів.

Таким чином, дисертаційне дослідження спрямоване на системний аналіз виборчих технологій у сучасному політичному процесі України, їхнього впливу на демократичний розвиток, а також формування рекомендацій щодо вдосконалення виборчої системи. Це дослідження є своєчасним та необхідним, оскільки воно дозволяє глибше зрозуміти тенденції розвитку виборчих кампаній, сприяє зміцненню демократичних інститутів і забезпеченню справедливості виборчих процесів.

Наукова новизна роботи на тему «Виборчі технології в Україні: специфіка застосування та тенденції розвитку» полягає у комплексному аналізі сучасних виборчих технологій в Україні з урахуванням їх специфіки, впливу на політичний процес та соціальні трансформації. Автором уперше запропоновано системну класифікацію виборчих технологій «за функціональними та технологічними ознаками, а також їхню адаптацію до українського політичного контексту» (с.22 дисертаційного дослідження).

Встановлено, що виборчі технології в умовах українського політичного процесу характеризуються гібридністю, що поєднує традиційні методи агітації з сучасними цифровими інструментами. Це дозволяє розширити уявлення про специфіку їхнього використання у регіональному та загальнонаціональному контекстах.

Автором запропоновано нову концепцію розуміння впливу інформаційних і комунікаційних технологій на виборчий процес, яка включає аналіз таких чинників, як роль соціальних мереж, таргетинг електоральних груп і маніпулятивні практики. Доведено, що цифровізація виборчих технологій створює не лише нові можливості, а й виклики, зокрема ризики

використання маніпуляцій, дезінформації та порушення конфіденційності даних.

На основі порівняльного аналізу міжнародного досвіду автор визначив основні моделі регулювання виборчих технологій, що забезпечують прозорість і чесність виборчого процесу. Це дозволило сформулювати рекомендації щодо вдосконалення виборчої системи України з урахуванням кращих практик демократичних країн.

Вперше здійснено ґрунтовне дослідження адаптації виборчих технологій до умов демократичного транзиту в Україні. Зокрема, визначено, що процеси демократизації супроводжуються збільшенням кількості інноваційних технологій, спрямованих на активізацію участі громадян у виборах, водночас це створює потребу в запровадженні механізмів запобігання маніпулятивним впливам.

Автор висвітлив феноменологічний аспект взаємозв'язку виборчих технологій та електоральної поведінки, встановивши, що сучасні технології не лише моделюють поведінку виборців, але й змінюють самі принципи функціонування демократичної системи. Це дозволяє розглядати виборчі технології як важливий інструмент політичного представництва та формування суспільного порядку денного.

Результати дослідження є важливими для розробки стратегій вдосконалення виборчої системи, підвищення рівня довіри громадян до виборчих процесів і зниження рівня маніпуляцій у політичній комунікації.

Практичне значення одержаних результатів роботи представлено у «Вступі» та обґрунтовано у «Висновках». Практичне значення дослідження має широкий спектр застосування, спрямований на вдосконалення виборчих процесів і розвиток демократичних інститутів. Емпіричний і теоретичний матеріал дослідження може бути інтегрований у навчальні програми для підготовки фахівців у галузі політології, державного управління та права. На його основі можуть бути розроблені спеціалізовані курси з виборчих технологій, політичного маркетингу та демократизації виборчих процесів.

Результати дослідження можуть слугувати базою для розробки рекомендацій державним органам і місцевим органам влади щодо оптимізації виборчих процесів, упровадження сучасних технологій та запобігання маніпулятивним практикам. Отримані висновки можуть бути використані для створення ефективних стратегій виборчих кампаній, враховуючи специфіку виборчого середовища в Україні, сучасні тенденції розвитку технологій і суспільні запити. На основі результатів дослідження можуть бути сформульовані пропозиції щодо вдосконалення виборчого законодавства, зокрема регулювання застосування новітніх технологій, протидії маніпуляціям та підвищення відповідальності за порушення виборчих прав.

Таким чином, результати дисертації мають значну практичну цінність для різних суспільних інституцій, включаючи освітні, державні, політичні та громадські структури, і сприяють підвищенню ефективності виборчих процесів в Україні.

Репрезентативність результатів дослідження є результатом застосування ретельно обґрунтованої методології, використанням широкого спектра джерел та емпіричних даних, що забезпечило всебічний і достовірний аналіз.

Методологічна основа дослідження включає системний підхід, який дозволяє інтегрувати загальнонаукові та спеціальні методи для вивчення виборчих технологій у контексті політичних, соціокультурних та правових умов сучасної України. Зокрема, використання структурно-функціонального підходу дало можливість розглянути виборчі технології як комплекс динамічних процесів, що впливають на електоральну поведінку і політичний процес загалом.

Репрезентативність результатів забезпечена аналізом значної кількості емпіричних матеріалів, включаючи результати виборів різних рівнів в Україні, особливості застосування виборчих технологій у регіонах, а також порівняння із міжнародними практиками. Таке порівняння дозволяє оцінити специфіку

українських виборчих технологій у глобальному контексті, виявити загальні тенденції та унікальні аспекти їх розвитку.

Автор використав акторно-мережевий підхід, що дозволило проаналізувати взаємодію основних суб'єктів виборчого процесу, включаючи партії, кандидатів, ЗМІ та громадянське суспільство. Це сприяло виявленню ключових механізмів впливу виборчих технологій на формування політичної свідомості виборців і результатів виборів.

Особливу увагу приділено питанням використання цифрових технологій у виборчих кампаніях. Автор дослідив вплив соціальних мереж, таргетованої реклами, дезінформації та маніпулятивних технік, що надало можливість зробити висновки про їхню роль у сучасних політичних процесах.

Результати дослідження також базуються на аналізі нормативно-правових актів, які регулюють виборчий процес в Україні, що дозволило оцінити ступінь їхньої відповідності демократичним стандартам і запропонувати шляхи вдосконалення.

Таким чином, репрезентативність отриманих результатів ґрунтується на широкій емпіричній базі, методологічній різноманітності та комплексному підході до аналізу виборчих технологій, що забезпечує наукову обґрунтованість висновків і рекомендацій.

За змістом дисертаційна робота Бахметьєва А.Є. «Виборчі технології в Україні: специфіка застосування та тенденції розвитку» відповідає спеціальності 052 Політологія в повному обсязі поставлених завдань та положень наукової новизни.

Аналіз змісту дисертації. Дисертація складається з вступу, чотирьох основних розділів, перший та другий підрозділи мають по три змістовних підрозділи, а третій та четвертий по два, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний текст роботи складається з 169 сторінок. Список використаних джерел та літератури налічує 221 найменувань. Робота має логічну та продуману структуру, що дозволяє автору виконати поставлені завдання та досягти мети роботи.

У «Вступі» представлені основні положення щодо актуальності теми дисертаційного дослідження, визначений зв'язок роботи із науковими темами, мета та завдання дослідження, обґрунтовані методи на методологія дослідження, представлена наукова новизна одержаних результатів та практична значимість основних положень та висновків, надані відомості про апробацію результатів дисертації та публікації автора.

У першому розділі, **«Історико-політологічний аналіз становлення політичних технологій»**, розглядається теоретичне обґрунтування та інтерпретація виборчих технологій у контексті політичної науки. Аналізуються різні підходи до розуміння та дослідження виборчих технологій, їхня роль у виборчих кампаніях, а також основні етапи їхнього розвитку. Окрема увага приділяється становленню інституту виборів в Україні. Зокрема, Бахметьев А. Є. пропонує виділяти «три основних етапи розвитку виборчих технологій у світі, а саме: газетна епоха (1860-1940 рр.), телевізійна епоха (з 1940 по 1980 рр) та цифрова епоха (з 1980 і по сьогодні)» (с.63) та три етапи розвитку виборчої системи України: перший етап (1991-2004 рр.), характеризується зародження багатопартійності в молодій державі, першим досвідом проведення вільних виборів та загальною кризою системи», другий рр.), який «відзначився активним процесом формування найрізноманітніших політичних партій та постійною зміною виборчих систем» та третій (2014р. - по сьогодні), який характеризується «апозиченням європейських практик партійного будівництва, коли політичні партії намагаються відходити від лідеро-центризму в бік ідеологічної спрямованості» (с.64).

Другий розділ, **«Еволюція виборчих технологій в електоральних кампаніях України»**, присвячений аналізу взаємозв'язку між характером виборчих кампаній та типом виборчої системи. У розділі досліджуються основні політичні технології, що використовувалися під час виборів у 2014–2019 роках, а також розглядаються особливості організації виборчих кампаній після 2019 року.

Дисертант приходить до висновку, що «сучасні технології вступають у протистояння із традиційними методами, і результати останніх виборів показали, що інноваційні підходи демонструють значно вищу ефективність, ніж застарілі методи, такі як використання адміністративного ресурсу. Формат виборів вже змінився, і ті, хто не адаптується до цих змін, ризикують втратити політичний вплив. Медіатизація повністю трансформувала інституційне спілкування та відносини між виборцями та політичними партіями, фактично усунувши прямий вплив виборчої системи на правила ведення виборчої кампанії» (с.96).

Третій розділ, **«Цифровізація виборчого процесу в Україні»**, аналізує фактори, які сприяють інтеграції цифрових технологій у виборчу систему України. У ньому розглядаються переваги й недоліки впровадження електронного голосування та досліджуються перспективи цифровізації як наступного етапу розвитку виборчих процесів.

Автор роботи доводить, що «сучасні технології електронного голосування дають змогу скоротити різного роду витрати, однак їхнє використання найчастіше потребує адаптації законодавчої бази, пов'язаної з голосуванням і виборами загалом» (с. 128). Серед переваг автор зазначає автоматизацію процедури голосування, зниження фінансових і часових витрат, підвищення зручності голосування для деяких категорій громадян, якісні зміни в прозорості результатів голосування», а серед недоліків - «недостатню довіру населення до електронних форм голосування, ймовірне порушення принципу таємниці голосування, технічна складність і, як наслідок, потреба в кваліфікованих кадрах, недостатня надійність (порівняно з «традиційними» методами голосування та підбиття підсумків), а також проблеми з ідентифікацією виборців» (с.128).

Четвертий розділ, **«Світова практика виборчих кампаній»**, зосереджений на аналізі виборчих кампаній у США, із порівнянням їх із виборчими процесами в Україні. У розділі досліджуються спільні й відмінні риси виборчих кампаній у двох країнах, а також специфіка проведення виборів

Зокрема, автор на підставі аналізу досвіду США робить висновок про те, що «виборчі кампанії активно використовують сучасні технології, включаючи соціальні мережі, аналітику великих даних та інструменти для мобілізації виборців. Це дозволяє ефективно доносити меседжі до різних груп виборців та оптимізувати витрати на кампанію» (с. 160).

У «Висновках» представлені основні положення, які виносяться на захист та є продовженням наукової дискусії стосовно особливостей розвитку виборчих технологій в політичному процесі.

Зокрема, автор наголошує на тому, що «розвиток технологічних моделей виборчого процесу в Україні має позитивну динаміку, що пов'язано з поступовими змінами у свідомості суспільства. Згодом маніпулятивні технології втрачають ефективність, оскільки їхні цілі стають зрозумілими, що неминуче призводить до зниження реальної підтримки політиків та партій, які їх використовують.» (с.167), проте загалом «виборчі технології відіграють вирішальну роль у формуванні електоральної культури і демократичного розвитку України. Етапи розвитку виборчих технологій, особливості цифровізації виборчого процесу та аналіз міжнародного досвіду надають можливість для подальшого вдосконалення виборчої системи, забезпечуючи її відповідність сучасним викликам» (с.169).

Загалом, дисертаційна робота має високий науковий рівень, що проявляється у ґрунтовному теоретичному та методологічному аналізі, широкому охопленні досліджуваних аспектів та детальному розгляді різних виборчих технологій.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових та фахових виданнях. Результати наукового доробку автора оприлюднені в 6 наукових публікаціях та на чисельних наукових конференціях. Три статі опубліковані в наукових виданнях України з політичних наук, які віднесені до категорії «Б». Всі публікації відповідають тематиці дисертаційного

дослідження та демонструють достатній рівень презентації наукового доробку автора.

Питання та зауваження до дисертації.

Дисертація має високу наукову цінність та практичну значимість. Автором проведено ґрунтовний аналіз специфіки застосування виборчих технологій в Україні, їхнього впливу на виборчий процес і політичний ландшафт країни. Однак є кілька зауважень та питань, які потребують додаткового обговорення.

По-перше, у дисертації недостатньо розкрито питання про вплив виборчих технологій на формування політичної культури суспільства. Було б корисно більш детально висвітлити, як технології впливають на електоральну поведінку виборців, зокрема у контексті зростаючої ролі соціальних мереж та маніпулятивних практик. Аналіз соціокультурного виміру виборчих технологій допоміг би глибше зрозуміти їхній довгостроковий вплив на демократію.

По-друге, хоча у роботі представлені приклади застосування виборчих технологій в Україні, недостатньо уваги приділено їх порівнянню з практиками інших країн з подібним рівнем демократичного розвитку. Зокрема, доречним було б включити порівняльний аналіз виборчих кампаній у сусідніх країнах (наприклад, Польщі чи Грузії), що дозволило б краще оцінити унікальність українського досвіду прозорої конкуренції, або навпаки, для посилення електоральної нерівності.

По-третє, у роботі добре окреслено загальні тенденції розвитку виборчих технологій, але мало уваги приділено можливим загрозам їх надмірного застосування, наприклад, у контексті «інформаційних бульбашок» або маніпуляції через алгоритми соціальних мереж. Було б доцільно висвітлити механізми мінімізації ризиків у випадку зловживання технологіями у виборчому процесі.

У роботі йдеться про вплив світової практики на розвиток виборчих технологій в Україні. Виходячи з цього, важливою є оцінка ресурсного

потенціалу досвіду західних виборчих кампаній. І у цьому контексті цікаво дізнатися думку здобувача стосовно того, які конкретні аспекти американського чи європейського досвіду найбільш перспективні для впровадження в українській виборчій системі.

Висновок. Дисертаційна робота Бахметьєва Андрія Євгенійовича на тему «Виборчі технології в Україні: специфіка застосування та тенденції розвитку» представляє собою комплексний аналіз виборчих технологій як важливого політичного феномену, який розвивається в складних умовах перехідних суспільств та плюралістичної демократії. Представлене дослідження вносить важливий вклад у розвиток політичних наук та може стати основою для подальших наукових розвідок.

Дисертації відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.-р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (з наступними змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 року, а її автор Андрій Євгенійович Бахметьєв заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія.

Рецензент –

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політичних наук і права
Університету Ушинського

Ганна МУЗИЧЕНКО